

EEN ONBESCHREVEN DUBBELE MIJT VAN KAREL V¹

Willem van den Nieuwenhof

1. Inleiding

Dit artikel heeft als doel een tot op heden onbekende dubbele mijt van Karel V te beschrijven en te plaatsen in de muntreeks van genoemde vorst.

De muntslag van Karel V is in te delen in twee emissies. De eerste emissie (1506-1521) sluit volledig aan bij de serie van Philips de Schone geïntroduceerd in 1499. Op de voorzijde van de munten uit deze emissie zijn de titels vermeld van de vorst, inclusief die voor het gewest waarin de munt is geslagen. Op de keerzijde is een religieuze spreuk te vinden. Voor de kleinere denominaties (tot en met de stuiver) is dit steeds: SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM.

De tweede emissie (ordonnantie 20 februari 1521) kenmerkt zich onder andere door het feit dat alle munthuizen in de Nederlanden op de voorzijde van de munten dezelfde titels voor de vorst hanteren². Daardoor maakt slechts het muntteken het nog mogelijk de munten van de diverse munthuizen van elkaar te onderscheiden. Op de keerzijde van alle munten is de lijfspeuk van Karel V te vinden: DA MICH I VIRTUTEM CONTRA HOSTES TUOS.

2. De dubbele mijt met de gekroonde “K”

Onderdeel van de tweede emissie van Karel V is een gedeeltelijke uniformering van het allerkleinste geld. De qua gewicht en gehalte sterk overeenkomende Vlaamse en Naamse dubbele mijt worden door één type vervangen. Ook in Brabant (Antwerpen) wordt vanaf 1524 dit type geslagen: de dubbele mijt met de gekroonde K (Van Gelder en Hoc 196, zie afbeelding 1).

¹ Met dank aan Frans De Buyser en Luc Louwette

² Pas na 1540 verschijnen weer specifiek gewestelijke titels op de munten.

Afb. 1: dubbele mijt met gekroonde K, geslagen te Antwerpen, vGH 196-1 (schaal 3/2)

Voorzijde: gekroonde K, omschrift: muntteken KAROLUS D G ROM IMP (HISP)
 Keerzijde: gevoet kruis, muntteken in het hart van het kruis (voor Antwerpen een leeuw, voor Vlaanderen een leeuw of een lelie, voor Namen een vuurijzer),
 omschrift: muntteken DA M(I) VIRTUT(E) CO(N) HOST TUOS. Het muntteken in het omschrift is steeds een handje voor Antwerpen, een lelie voor Vlaanderen en een vuurijzer voor Namen.

Gewicht: 1,08 gram, gehalte: 2,4 %

Er bestaat een afwijkende dubbele mijt met gekroonde K. Deze is geslagen te Brugge (vGH 196-5b). Het omschrift op de keerzijde luidt hier: lelie SIT NOMEN DOMINI BE

In het boek van Van Gelder en Hoc is dit de enige munt binnen de tweede emissie van Karel V die nog deze “oude” religieuze spreuk draagt. Een spreuk die op al het kleingeld van vóór 1521 te vinden was. Het ligt hiermee voor de hand deze munt te plaatsen aan het begin van de tweede emissie. Immers, de omschriften verwijzen niet meer naar het gewest van herkomst, maar de oude spreuk is nog niet vervangen door de nieuwe. Sterker nog: de keerzijde van deze dubbele mijt is gelijk aan de keerzijde van de dubbele mijt uit de eerste emissie (zie afbeelding 2).

Afb. 2: dubbele mijt Vlaanderen, eerste emissie Karel V, vGh 178-5a (schaal 3/2)

3. De zeldzame dubbele mijt met de leeuw

De Mey vermeldt in zijn *Les Monnaies des comtes de Flandre (1384-1556)* onder nummer 724 een dubbele mijt met op de voorzijde een leeuw, lopend naar links, omschrift: KAROLUS ROMAN (...) en een keerzijde gelijk aan die van de boven beschreven vGH 196-5a, omschrift: lelie SIT NOMEN DOMINI BE. Dit type

dubbele mijt werd eerder beschreven door Deschamps de Pas. Hij vermeldt het gewicht van twee exemplaren: 1,01 en 0,90 gram (Deschamps de Pas, 27/III).

Afb. 3: Dubbele mijt van Namen, veiling J. Elsen, schaal $\frac{3}{2}$

In juni 2004 veilde Elsen³ een dubbele mijt van Namen, die hij als volgt beschrijft: “Droit: KAROLUS ROM IMP Lion rampant à gauche. Revers: SIT NOMEN DOMINI B Croix pattée, portant un briquet en cœur”. Elsen vermeldt nog dat deze dubbele mijt geplaatst moet worden aan het begin van de tweede emissie van Karel V, vóór de emissie van de dubbele mijt met de gekroonde K, te Namen geslagen in 1527-1528. Elsen geeft aan dat deze dubbele mijt waarschijnlijk in dezelfde periode is geslagen als de dubbele mijt beschreven door Deschamps de Pas. Qua gewicht sluit deze munt goed aan bij de dubbele mijt met de K. Het door Elsen geveilde exemplaar weegt 1,02 gram. Het gewicht van de dubbele mijt met de K is volgens de instructie 1,08 gram⁴.

4. Een onbekende dubbele mijt met leeuw

Hier wil ik een derde type introduceren van de eerder door De Mey/Deschamps de Pas beschreven dubbele mijt met de leeuw. De afbeeldingen 4 en 5 tonen dit nieuwe type. De beschrijving is als volgt:

Afb. 4 en 5: onbekende dubbele mijt Karel V met leeuw (schaal $\frac{3}{2}$)

Voorzijde: leeuw lopend naar links, omschrift: (...)D G ROMANOR R (lelie?)
Keerzijde: kruis met in het hart een leeuw gewend naar links, omschrift: SIT NOM(...)MINI BE
Gewicht: 0,85 gram (munt afbeelding 4), 1,01 gram (munt afbeelding 5)

³ J. Elsen & ses Fils s.a., Veiling 80, 12 juni 2004, nr. 1374

⁴ Weging van een vijftal dubbele mijten van het type met de gekroonde K leverde de volgende resultaten op: 0,63-0,74-0,82-0,87-0,88 gram.

5. Plaatsing in de tijd

Gezien de daarop vermelde titels (ROM IMP) moet de in 2004 door Elsen geveilde munt geslagen zijn na juni 1519, toen Karel gekozen werd als Rooms Koning, en waarschijnlijk na oktober 1520, toen Karel gekroond werd. De titel voor het gewest, in dit geval die van Graaf van Namen, ontbreekt. Voor Namen en Vlaanderen is hier, blijkens het exemplaar van De Mey/Deschamps de Pas, sprake van één en hetzelfde munttype voor de dubbele mijt. Aan de andere kant vinden we nog wel de oude religieuze spreuk (SIT NOMEN enzovoorts) die aansluit bij de eerste emissie. Een en ander leidt tot de conclusie dat we hier te maken hebben met een munt die de overgang van de eerste naar de tweede emissie markeert.

De munt van het type beschreven door De Mey/Deschamps de Pas, de munt van Elsen en het hier gepresenteerde type moeten in de tijd geplaatst worden vóór de dubbele mijt met de gekroonde K (vGH 196). De Vlaamse variant van vGH 196 met de tekst "SIT NOMEN DOMINI BE" op de keerzijde is te plaatsen aan het begin van de uitgifte van het type met de gekroonde K. Deze munt is qua keerzijde nog gelijk aan de hier gepresenteerde munt.

Het omschrift van de hier gepresenteerde dubbele mijt, "ROMANORUM R", dat wil zeggen ROMANORUM REX (Rooms koning), plaatst deze munt na de verkiezing van Karel tot Rooms koning (juni 1519) en voor de kroning tot keizer (oktober 1520). Gezien de zeldzaamheidsgraad zal de munt niet gedurende een lange periode vervaardigd zijn. De munt moet ook geslagen zijn voor de aanvang van de productie van de dubbele mijt met de gekroonde K, die nog in een enkele variant dezelfde keerzijde heeft als de hier beschreven dubbele mijt met leeuw. De dubbele mijt met de K is absoluut niet zeldzaam. Dit geldt voor de Brugse, de Antwerpse en de Naamse exemplaren. Het is zeer waarschijnlijk dat de productie van het type met de K kort na de instructie van februari 1521 (aanvang tweede emissie) gestart is.

6. De muntplaats

De hier beschreven munt zou geslagen kunnen zijn te Brugge, Antwerpen of Leeuwarden. Dit gezien de leeuw in het hart van het kruis op de keerzijde. De dubbele mijt uit de tweede emissie (vGH 196-1) geslagen te Antwerpen heeft een leeuw in het hart van het kruis. Leeuwarden zou een optie zijn omdat de munt te Leeuwarden onder Karel V een wapenschildje met een leeuw als muntteken gehanteerd heeft. Op een kleine munt als een dubbele mijt zou een leeuw gehanteerd kunnen zijn.

Ik opteer echter voor Brugge als muntplaats, om de volgende redenen:

1. In Antwerpen is blijkens de (voor deze periode) zeer complete muntrekeningen pas vanaf 1524 een dubbele mijt op Vlaamse voet geslagen, dat wil zeggen een muntstuk van drie Brabantse mijten. Omdat de hier beschreven munt op zijn laatst kort na start van de tweede emissie geplaatst moet worden, valt Antwerpen af.
2. Te Leeuwarden is gemunt vanaf 1527. Deze munt is eerder geslagen.

3. Van de dubbele mijt met de K is een variant bekend met een leeuw in het hartschild, maar lelies in het omschrift, geslagen te Brugge (vGH 196-5b). Hoc heeft de muntslag van Karel V te Brugge beschreven. Van 12 februari 1517 tot 8 mei 1518 zijn er 782.328 dubbele mijten geslagen. Dit is nog voor het overlijden van Maximiliaan. Van 12 februari 1521 tot 30 augustus 1522 zijn er geen dubbele mijten geslagen. Vervolgens zijn er tot 11 februari 1524 678.367 stuks geslagen op de nieuwe voet, de tweede emissie. Hoc schrijft in een voetnoot: “le compte du 9 mai 1518 au 11 février 1521 fait défaut”. Dit is precies de periode waarin de dubbele mijt met de leeuw geslagen moet zijn.

7. Conclusie

Samenvattend kan gesteld worden dat de boven beschreven tot op heden onbekende dubbele mijt van Karel V waarschijnlijk geslagen is te Brugge. Deze munt is waarschijnlijk geslagen tussen juni 1519 en oktober 1520. Het zeldzame type dubbele mijt met leeuw, waartoe de hier beschreven munt behoort is slechts gedurende een korte periode geslagen, vermoedelijk tussen 1519 en 1521. Voor deze periode ontbreken de Brugse muntrekeningen. Het type dubbele mijt met de leeuw markeert de overgang tussen de eerste en de tweede emissie van Karel V. De gewestelijke titels ontbreken, Karel wordt als volwassen vorst (eerst als koning en later als keizer) op de munt vermeld, maar zijn lijfspreuk vinden we nog niet op de munt.

BIBLIOGRAFIE

L. Deschamps de Pas, *Essai sur l'Histoire Monétaire des Comtes de Flandre de la Maison d'Autriche (1482-1556), Charles Quint (1506-1556)*, in: *Revue Belge de numismatique*, 32 (1876), blz. 49-122.

H. van Gelder, *Nogmaals de Leeuwarder munten van Karel V*, in: *De Geuzenpenning*, 21 (1971), blz. 2-3.

H. van Gelder en M. Hoc, *Les Monnaies des Pays-Bas Bourguignons et Espagnols (1434-1713)*, Amsterdam 1960.

M. Hoc, *Le Monnaie de Flandre pendant la majorité de Charles Quint (1515-1555)*, in: *Revue Belge de numismatique*, 90 (1938), blz. 79-84.

J. de Mey, *Les monnaies des comtes de Flandre (1384-1556)*, Brussel 1985.

H. Soly en J. Van de Wiele (red.), *Carolus*, Brussel 1999.

A. de Witte, *Histoire Monétaire des comtes de Louvain, ducs de Brabant et marquis du Saint Empire Romain, Tome Deuxième*, Antwerpen 1896.